

lített zászlóaljok felének száma téves (46., 51., 56.), bár elképzelhető, hogy itt egyszerűen téves szedésről van szó. A váci ütközet leírásánál Karsa említi, hogy Wysocki ezt követően vezette Debrecenbe a lengyel légiót (170. o.). Ez azonban csak később, az április 26-i komáromi csata után történt meg. A 257—258. oldalon Karsa azt írja, hogy 1849. július 20-án Rimaszombatban egy társaságban találkozott Gergelyi János alezreddel. Karsa itt bizonyosan téved, mert Gergelyi János ekkor már a kecskeméti újonctelep parancsnoka volt. Végül, a debreceni csata előtt történtek leírásánál említ egy alezredest, Nagysándor vezérkari főnökét; „ha nem csalódom, Szeremlei”, írja. Szeremlei Miklós ekkor Komáromban szolgált; az említett tiszt Pongrácz

István őrnagy lehetett, vagy esetleg a szintén a hadtest vezérkaránál szolgáló Antos János alezredes (272. o.).

Karsa Ferenc munkájának megjelenésével a Zrínyi Kiadó jelentős szolgálatot tett mind az 1848—49 története iránt érdeklődő olvasóközönségnek, mind a szűkebb értelemben vett szakma tagjainak. A kötetet sajtó alá rendező Bona Gábor pedig immáron egy harmadik téren is megmutatta szakmai kvalitásait. Úgy véljük, hogy a negyvennyolcas historiográfia történetébe a szabadságharc honvédtisztjei adattárának és hosszú idő óta az első korszerű összefoglaló hadtörténeti szintézisnek szerzője mint a Karsa-émlékírat kiadója is beírta a nevét.

Hermann Róbert

PETER JUNG

DER K. U. K. WÜSTENKRIEG

Österreich-Ungarn im Vorderen Orient 1915—1918

(Verlag Styria, Graz—Köln—Wien, 1992. 198 o. +5 vázlat)

A szakmai körökben nagyrebecsült fiatal osztrák hadtörténész az első világháború általánosan ismert hadszíntereitől távoli térségekre vezeti el olvasóit. A Közel-Keleten máig kevésbé tudottan sivatagi harcba küldött osztrák—magyar alakulatok történetét dolgozza fel monográfiájában. A témafeltárás kiterjed a török szövetségesnek átengedett császári és királyi kiképző, szállító, egészségügyi és tűzérkülönítmények működésének egészére. Ez a magyar szempontból is rendkívül figyelemreméltó mű először összegzi és részletezi a Sinai félszigeten, a Gaza-övezetben, a Szmirna térségében történt hadbavetéseket és a más területeken, így Palesztinában, Szíriában, Egyiptomban, sőt Perzsiában folyt kiegészítő tevékenységeket, amelyekben magyar katonák is részt vettek.

Bevezetőben felvázolja a szerző a török hadüzenetet megelőző időbeli osztrák—magyar katonai és haditenge-

részeti jelenlétet a török felségterületen, ehhez csatlakozva bemutatja a központi hatalmaknak a török hadbalépés érdekében kifejtett tevékenységét. A következő fejezet tárgyalja az 1914/15-ös oroszellenes kaukázusi és angolel-lenes szíriai török hadjárat idején nyújtott osztrák—magyar segítséget: Alois Musil neves Arábia-kutatónak az arabiai beduin törzseknél a török ügy érdekében végzett misszióját, a Kaukázusba küldendő török harcosok sikiképzésének és sífelszereléssel való ellátásának biztosítását, továbbá a magyar olvasó szempontjából különösen figyelemreméltó vállalkozást, Gondos György olajtechnikus és Dr. Simon Pál Mihály jogász, a Temesvárról bevonult két 20. tábori ágyúezredbeli egyéves önkéntes tűzér-hadapród török segédlettel való Egyiptomba szivárgását és az ottani olajkutak működésképtelenné téételét.

E három titkos akció részletezése után Peter Jung a Dardanellákért 1915/16-ban folytatott harcokat állítja vizsgálódása középpontjába, amelynek a megindításához a török kormány jelentős hegyiágyú- és hegyitarack-rendelést adott, lőszerrel együtt szállítva, osztrák—magyar monarchia-beli hadiüzemeknek. A szövetségi együttműködés keretében az osztrák—magyar kormányzat és hadvezetés további tüzéségi eszközöket is biztosított, és — ami ennél is fontosabbnak bizonyult, — kiképzőkötelekeket is a török hadvezetés rendelkezésére bocsátott. Ezen túlmenően kibővítették a már korábbról működő törökországi osztrák—magyar kórházat, sőt éppen a Magyar Vöröskereszt egy második kórház törökországi telepítését is biztosította. Ugyanígy a mozgás gőrdülékenységének segítésére szállítókötelekeket is küldött a császári és királyi hadvezetés Törökországba. Az együttműködés mind sokrétűbb lett, ahogyan a szerző a továbbiakban bemutatja. Így 1916-ban két osztrák—magyar hegyitarack-osztály egyenesen a Negev-sivatagban került bevetésre az ottani török erők támogatására, majd onnan ideiglenesen a Szezi-csatornához vezényelték el ezeket. Ugyanebben az időben a tüzériképzőkötelekek részben Konstantinápolyban, részben a Kaukázus térségében, illetve Szíriában tevékenykedtek. Ugyancsak a hadszíntereken segítette a törököket a négy gépkocsizó-szállítóoszlop, illetve a három tábori gépkocsijavító-telephely, a póttelephely, valamint az ezeket ellátó raktárhálózat. A sebesültellátás jobbítására ugyanakkor tábori segélyhelyeket, kisegítő műtőket, kötözőhelyeket, fertőtlenítőket és gyengélkedőket telepítettek, egy császári és királyi tartalékkórházat pedig egyenesen Jeruzsálemben állítottak fel. Ausztria—Magyarország és Törökország között a kapcsolattartás biztosítására a legmodernebb eszközöket vette igénybe a császári és királyi hadvezetés, amikor a légi csapatokkal Temesvárról kiindulva, Jambolon és Szófián át Oszmanijéig irányított rádióösszeköttetést biztosított. A továbbiakban Konstantinápolyban önnálló különítmény települt a rádiótávírat-forgalmazás biztosítására. A megnövekedett létszámú osztrák—magyar katonakontingensre tekintettel és a török szövetségesekkel való rendezett kapcsolattartás biztosítására még

1916-ban külön szabályzatot bocsátott ki a hadvezetés.

Monográfiája további részében a szerző bemutatja, milyen hadművelési területekre jutottak el osztrák—magyar katonák török szövetségeikkel, különös figyelemmel részletezi ennek során a palesztinai és az iráni bevetést. Miután 1917-től a török hadvezetés mind határozottabb defenzívába kényszerült, mindinkább török felségterületekre szorultak vissza a velük együtt bevetett császári és királyi kötelekek is. Ezekhez egyébként újabbak csatlakoztak, így egy mozsárüteg és egy taracküteg, majd még egy ágyúsüteg is. Ezeket a Gaza melletti ütközetben vetették be a közös ellenség ellen. Továbbfejlesztették ebben az időben a kiképző, szállító és egészségügyi kötelekeket is. Az osztrák—magyar—török katonakapcsolatokban jelentős fellendülést eredményezett Hubert Szalvátor főherceg 1917-es közkeleti küldetése, aki annak a jegyében, hogy a Habsburg—Lotharingiai Ház feje a „Jeruzsálem királya” címet is viselte, szemlét tartott e térségben a szétszórtnan bevetett osztrák—magyar alakulatoknál, intézményeknél.

Újabb fejezetben tárgyalja Peter Jung az osztrák—magyar gazdasági érdekeknek a közös hadügyminisztériumon keresztül török felségterületen való érvényesítését, amit 1918-ban demonstratív módon jelzett egy ott felállított állandó képviselő működése, amely nyersanyagforgalmazó, bányászati, műszaki kapcsolatokbeli, mezőgazdasági és erdészeti részlege útján biztosította az összeköttetést a török hatóságokkal. A megnövekedett érdekek biztosítására egy hegyidandár létszámával megegyezően létrehozták a valamennyi törökországi állomásoztatású császári és királyi erőt magában foglaló „keleti hadtestet”, ezt azonban azonnal megerősítették további elvezényelt gyalogsági és tüzéségi erőkkel. Ezek a háború legvégéig a szövetséges törökök oldalán küzdöttek, ahogyan a szerző részletesen bemutatja a továbbiakban.

Befejezésként arról szól ez a monográfia, mi lett a sorsa a törökországi osztrák—magyar erőknek az első világháború végével. Részletezi a súlyos veszteségeket és a maradványkötelekek konstantinápolyi gyülekeztetését, majd hazatérését 1919 januárjában. Kitekin-tésként megállapítja, ma csak a hátrahagyott katonasírok jelzik a török had-

erő egykori működésének térségeiben a szövetséges osztrák-magyar kötelékek jelentős első világháborús közreműködését. Felidézi, hogy osztrák és magyar katonák nyugszanak nemcsak az isztambuli Ferikőj temetőjében, hanem Jeruzsálemben a Sion-hegyi és az Olajfák-hegyi temetőben ugyanúgy, mint a damaszkuszi vagy a teheráni központi temetőben és számtalan más közel-keleti település sírkertjében.

Peter Jung monográfiájához jelentős jegyzetapparátus csatlakozik, hiszen művét — az eddigi publikációkat bevonva — az azokat messze meghaladva — alapvetően önálló levéltári forrásfeltárására alapozva írta meg. Külön forrás- és irodalomjegyzéket is ad, a tájékozódást a földrajzi régiókban a

szöveghez csatlakozó öt szakszerű vázlat teszi lehetővé, a mondanivaló szemléltetését pedig huszonöt eredeti szövegek közli fekete-fehér fényképfelvétel segíti, ezek részben az Osztrák Hadilevéltár, részben a szerző gyűjteményében vannak. Az olvasmányosan megírt, mégis mindvégig komoly tudományos műként tárgyilagos képet nyújtó modern témafeldolgozást minden olyan magyar olvasó szíves figyelmébe ajánlja a recenzens, aki szeretne megismerkedni az első világháború egy alig ismert frontjának eseménytörténetével, az osztrák-magyar haderő közel-keleti ténykedésével, beleértve a palesztinai, szíriai, egyiptomi, iráni hadműveletek és a környező régióbeli egyéb akciók felvillantását.

Zachar József

GIORGIO DOTTI

DECORAZIONI AL VALORE ED AL MERITO DELLE FORZE ARMATE GERMANICHE 1933—1945

Tapferkeits- und Verdienstauszeichnungen der deutschen Wehrmacht 1933—1945

(*Ermanno Albertelli, Parma, 1991. 344 o.*)

A két kötetre tervezett, nagyszabású munka a hitleri Németország katonai rendjeleit és kitüntetésait mutatja be. A már megjelent első kötetben a vitézségi- és érdemkitüntetések szerepelnek. A megjelenés alatt álló második kötetben a különféle harci- és teljesítményjelvényeket, díszjeleket, emlékérmeket stb. mutatja majd be a szerző.

Az elmúlt évtizedekben külföldi szakemberek nagy számban publikáltak különféle színvonalú munkákat a III. Birodalom rendjeiről és kitüntetéséről. Dotti tábornok munkája az eddig kiadott legjobb feldolgozások közé tartozik. A szerző a vonatkozó, különféle nyelven megjelent, széleskörű szakirodalom magas szintű szintetizálásán túl nagy mértékben hasznosította saját kutatásai eredményeit. Így német és osztrák háborús veteránok által szolgálta-

tott adatokat, különféle nyugati és tengerentúli közgyűjtemények, intézmények, szervezetek, könyvkiadók anyagait. Az eddig részben még publikálatlan képanyagot is így sikerült összeállítani.

Nagyon jó a közölt illusztrációs anyag. A szerző saját gyűjtésén túl elsősorban a korabeli sajtóban — pl. Signal — napvilágot látott anyagot közli. A képek egy része rosszabb minőségű, azonban a szerző által feltétlenül dokumentálandó témát jelenít meg. Mindezt nagyon jól egészítik ki a kitüntetésokról, okmányokról stb. közölt kvalitásos képek.

A szerző igyekszik részletezni az egyes rendjelekkel- és kitüntetésekkel kapcsolatos történelmi-társadalmi kereteket. Az egész témakört a korabeli hadiesemények ismertetésébe ágyazza.